

04. FEBRUAR 2011

Renselse – arvtager til den store kvinderomans tradition

AF EBBA WITT-BRATTSTRÖM

Sofi Oksanen skriver om de ting, jeg som barn kun hørte, der blev hvisket om. Hun bringer det mest forbudte ind i verdenslitteraturen: Estlands politisk komplekse moderne historie, skriver den svenske professor i litteratur Ebba Witt-Brattström.

Året er 1992. I Koluvere i det vestlige Estland finder landsbyens “røde bedstemor” Aliide Trüü en bylt, et menneske, der er kollapsed på hendes gårdsplads. Det er den unge russiske kvinde Zara, som er på flugt fra sine alfonser. Noget fortidigt ved Zaras måde at tale estisk på sender Aliide tilbage i sin egen skamfulde familiehistorie.

“Men i det estisk, pigen talte, var der en anden tone, noget gammeldags, noget mølædt og gulnet. På en mærkelig måde hang der en lugt af død ved det.”

Aliide vægrer sig først, men beslutter sig alligevel for at hjælpe pigen i gang med et nyt liv. Zara viser sig at være barnebarn af hendes søster Ingel, der blev deporteret til Vladivostok, efter at hun var blevet angivet af Aliide, som ville have Ingels mand Hans for sig selv. Et simpelt jalousimotiv? Nej, det er blot begyndelsen på dette skæbnedrama.

EN KVINDEPOLITISK THRILLER

Sofi Oksanens roman *Renselse* kan læses som en åndeløst spændende krimi, en kvindepolitisk thriller. Gennem Aliides lyssky handlinger føres læseren ind i Estlands blodige krigshistorie. Det handler om, hvordan politiske og økonomiske systemer nedbryder mennesker til forskræmte medløbere – indtil de i desperation slår tilbage. Aliide og Zara begår begge mord. Men forbrydelsen sker som konsekvens af systemet, når man er det forkerte køn på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt. Ligesom det ulykkesramte lille land Estland, der igennem århundreder blev styret af danskerne, tyskerne, svenskerne og russerne, indtil det endelig blomstrede som et frit land i et par årtier mellem 1918 og 1940.

Anden Verdenskrig, med den nazistiske og derefter sovjetiske besættelse, kostede en tredjedel af befolkningen (300.000 mennesker) livet. 100.000 flygtede, godt 30.000 af dem via søvejen til Sverige i september 1944 (heriblandt min mor, mormor og moster). Af dem, der blev tilbage, deporteredes flere end 100.000 i kreaturvogne til Sibirien.

Samtidig blev russere og ukrainere tvangsforflyttet til Estland. I juni 1941 blev 10.000 estere sendt til russiske arbejdslejre, i oktober 1944 75.000, og i marts 1949 sendte man 30.000 “modstandere af tvangskollektiviseringen af landbruget”, overvejende kvinder og børn, eftersom de arbejdsdygtige mænd enten var faldet i krigen eller levede skjult som partisaner i skovene. Ingels mand Hans, der lod sig væge til den tyske hær, men senere deserterede for at kæmpe for et frit Estland i finsk regi, er en af disse “skovbrødre”.

Det er også i det tidlige forår 1949, at Ingel og hendes mindreårige datter Linda bliver sendt afsted i en godsvogn. For at beholde slægtsgården og kunne skjule den elskede svoger, gifter Aliide sig med partiorganisatoren Martin. Hendes fine planer for dette dobbeltliv går dog galt. Hvordan skal ikke afsløres her, men frygteligt er det.

EN HÅRREJSENDE HISTORIELEKTION

Tyngdepunktet i *Rense/se* ligger i det mørkeste kapitel af Estlands moderne historie, nemlig 1944-1991, hvor landet blev tvangsomdannet til Sovjetrepublikken Estland. Det er Aliide, som husker tilbage, og det er ingen køn historie, for under marxismen-leninismen blev terror og udradering af enhver nationalfølelse brugt til at skabe et slavesamfund. Aliide er, med sine to par underbukser uden på hinanden og sit selvhad efter en gruppevoldtægt i kælderens underkommunekontoret, det perfekte subjekt for denne fortælling.

Rense/se er en hårrejsende historielektion, og et moralsk drama i ordets fineste betydning: Fortidens ugeringer trækker spor gennem de følgende generationer, de bliver ulægte, væskende sår, som springer op, hvis man ikke gør op med fortiden. Det er ingen tilfældighed, at Zara bliver traffickingoffer i den russiske mafiakapitalisme, der afløser sovjetdiktaturet. De samme støvler tramper videre, de samme pikke og den samme foragt for menneskers værd fortsætter med at voldtage, banke og myrde kvinder.

“Natten krøb langsomt fremad, hun kunne ikke få luft, en kernelæderstøvle hvilede på hendes bryst, og hun havde ikke kræfter til at skubbe den væk.”

Da den gamle kone Aliide forstår, at Zara har brug for hendes hjælp, tager hun, med den koldblodighed livet har lært hende, hævn over undertrykkerne.

“I kan bare komme an, alle sammen, mafiaens håndlangere, soldater, de røde og de hvide, russere, tyskere og estere, bare kom an, hun skulle nok klare sig. Det havde hun altid gjort.”

Gennem sin sidste (og første positive) handling giver hun Zara, Ingel og Linda mulighed for at vende tilbage til hjemlandet.

SKREVET MED KÆRLIGHED TIL SYLTNING OG HENKOGNING

Det nervepirrende plot og den behændige vekslen mellem fortid og nutid er ikke i sig selv det, der gør bogen til en stor europæisk roman, som nu er oversat til 38 sprog. Når *Renselse* er blevet hædret med stort set alle de store priser undtagen Bookerprisen og Nobelprisen (det skal nu nok komme), skyldes det også Oksanens litterære idiom. Desuden er det forbudte modersmål med dets smag af hjemland og moderkærlighed et tema. Et særligt ord, som bliver pigen Zaras nøgle til at dirke apatien op hos sin traumatiserede mormor i eksilet, er “Emasüda” (moderherttet). “Emasüda” er titlen på et populært digt såvel som en populær sang med digtets tekst, skrevet af den estniske nationaldigter Lydia Koidula (min mor var opkaldt efter hende).

Det var Koidula, der skabte det litterære estiske sprog i slutningen af 1800-tallet, så der er tale

om en tungtvejende reference. Oksanen lader Zara fra Vladivostok blive født som individ gennem ordet “Emasüda”, hendes mødrene arv:

“Bedstemor havde kigget på hende, kigget direkte for første gang, og Zara havde mærket, hvordan bedstemors blik var trængt ind i Zara, ind i hendes mund, ned i halsen, og det var begyndt at stramme om hendes hals, og bedstemors blik var løbet igennem hendes hals ned mod hjertet, og det var begyndt at stramme om hendes bryst, og det var løbet fra hjertet ned i maven, og hun havde fået kramper i maven, og det var løbet ned i hendes ben, som begyndte at ryste, og fra benene var det løbet ned i hendes fødsåler, hvor det begyndte at prikke, og så var hun blevet varm over det hele, og bedstemor havde smilet. Af det smil udsprang deres første fælles leg, der voksede ord for ord og begyndte at blomstre blegt og gulligt, ligesom døde sprog blomstrer, skurre sødt som nålen på en grammofon og klinge, som lyde klinger under vandet. Stille og ved at hviske til hinanden udviklede der sig et fælles sprog mellem dem. Det var deres fælles hemmelighed, deres fælles leg.”

Estisk bliver det sødmefyldte sprog, for når Zara siger noget rigtigt på det, er et bolche hendes belønning. På samme måde er Sofi Oksanens litterære sprog materialistisk, gennemsyret af en kærlighed til kvindearbejdet i bondesamfundet, til henkøgning og syltning af grøntsager, til malkning og viden om urter. Men der sættes også ord på alt det modsatte: forrådnelse, druk, angstens koldsved og ulækre spyfluer, der ligesom antikkens hævn gudinder, erinyerne, hjemløser Aliide, indtil hun har genoprettet moderretten.

Der er ingen tvivl om, at kvindernes plads i den estiske historie er Sofi Oksanens store emne.

BOGEN EFTERLADER MIG STUM AF BEUNDRING

Hun bringer det mest forbudte ind i verdenslitteraturen: Estlands politisk komplekse moderne historie. Oksanen skriver om de ting, jeg som barn kun hørte, der blev hvisket om. I Sverige var baltere andenrangsmennesker: dygtige og flittige, men politisk suspekter. Min storesøster kom grædende hjem en dag, da hendes historielærer havde sagt, at esterne var “Europas negre”. Ordet “deportation” giver mig koldsved, og jeg sørger stadig for ikke at levne noget på tallerkenen, eftersom min mormor truede mig med Stalins lejre, hvor “de-enda-måtte-drikke-opvaskevandet”. I min barndom græd man over alle de døde, og man talte hver en menneskelig rest fra ofrene, som med tøjbruddet efter Khrusjov blev hentet ud af lejrene. Man forbandede kommunismen, som ensrettede og hjernevaskede folk, og man græd over det vidunderlige hjemland, der var tabt for altid. For mig er *Renselsesom* at komme hjem til en barndom, hvor alle gik rundt og sørgede, uden at et lille barn kunne forstå hvorfor.

33-årige Sofi Oksanens skildring af tre kvindegenerationers erfaringer efterlader mig stum af beundring. Hendes besøg hos sine morforældre i Estland må have gjort uudsletteligt indtryk. Selv er hun opvokset i Finland, med en estisk mor og en finsk far, men hun kalder sig selv finsk-estisk forfatter, og hun har en forgænger i Vivi Luiks mesterværk *Seitsmes rahukevad* fra 1985 (“Det syvende fredsforår”, udgivet på svensk 1990: *Den sjunde fredsvåren*).

ARVTAGER TIL DEN STORE KVINDEROMANS TRADITION

Sofi Oksanen er en arvtager til den store kvinderomans tradition. Hvad kendetegner kvinderomanen? Den er altid på kvindernes side, skildrer kvinders væren i verden som væsentlig, den tager kvinders kvaler dybt alvorligt i stedet for at banalisere dem, “degraderer”

manden fra norm til menneske, og først og fremmest har den siden 1900-tallet givet kvindekroppen en stemme. Således også hos Oksanen. Allerede i debutromanen *Stalinin lehmät* fra 2003 (“Stalins køer”, udgivet på svensk 2007: *Stalins kossor*) resulterer fortrængning af den “skamfulde” estiske arv i anoreksi hos en finsk-estisk ung kvinde.

Også i *Renselse* er det litterære sprog tæt forbundet med det kropslige. Den tvangsprostituerede Zara udviser samme symptomer på fremmedgørelse som Aliide, Ingel og Zaras mor Linda. De er alle blevet brutalt voldtaget, og deres kroppe husker torturen for evigt.

“Aliide blev nødt til at sætte sig. Al kraft i hendes ben løb ned i jorden. /—/ Aliide støttede hovedet mod sine knæ, hænderne omkring knæene rystede, og hendes knæ begyndte at skælve i takt med hænderne. Mandens kernelæderstøvler trampede forbi blot en armslængde fra hende, de piskede det støvede sand op, som hun indåndede.”

ET FYSISK HÅNDGRIBELIGT “SØSTERSKAB”

Romanen præsenterer noget i dag så kontroversielt som et fysisk håndgribeligt “søsterskab” henover generationsgrænserne. Det kan dog ikke opstå mellem Aliide og hendes sovjetisk opdragede datter Talvi, fordi hun aldrig har kunnet “fortælle om, hvad hun selv var vokset op med, hvad hendes mor, hendes mormor og oldemor var vokset op med”. “Søsterskab” forudsætter en fælles historie om undertrykkelse og frigørelse, synes Oksanen at mene, som var hun et levn fra 1970’ernes kvindebevægelse, besat af ideen om at finde ud af, hvordan kvinder har tænkt og levet før os.

“Græsset, som kildede Zaras fødder, føltes som en berøring af bedstemors hånd, og vinden mellem æbletræerne var som en hvisken fra hendes bedstemor, og Zara fik en fornemmelse af, at hun kiggede op på Karlsruvognen gennem bedstemors øjne, og da hun igen så ned fra himlen, fik hun en fornemmelse af, at bedstemors unge krop var inde i hendes, og at den bad hende om at vende om og gå ind igen for at lede efter den historie, som ingen havde fortalt hende.”

RELATEREDE ARTIKLER

SEXISME

HAR VI BRUG FOR FLERE VIDNESBYRD?

Vi mangler ikke modige personer, der tør stå frem og fortælle #MeToo-historie. Men vi mangler at gøre noget ved det.

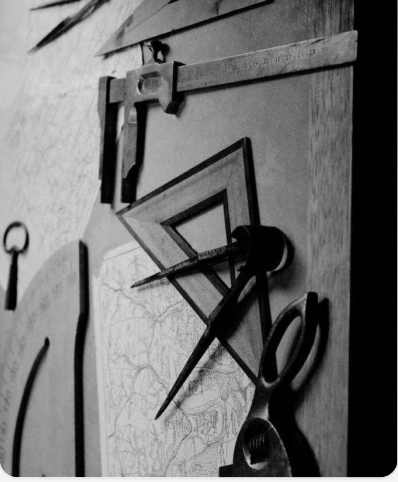

SEXISME

PRAKTIKANTER OPLEVER STADIG SEKSUEL CHIKANE I MEDI...

Seksuel chikane er stadig udbredt i medie- og kommunikationsbranchen, viser ny undersøgelse af KVINFO blandt praktikanter.

SEXISME

SÅDAN UNDERSØGER DU SEXISME PÅ ARBEJDSPLADSEN

Seksuel chikane er forbundet med skam. Derfor er det vigtigt, hvordan du spørger, når sexisme på arbejdspladsen undersøges.

Tweets af @KVINFO

Vores undersøgelse af forskelsbeh og seksuel chikane i @radikale er nu offentlig. Den undersøger mønstre og kultur = afgørende for at skabe ændringer og trygge, værdige arbejdspladser #metoo #igestilling #nejtilsexisme #dkpol

335

Glæd jer til at høre Kwamie Livs stærke og sjælfulde vokal i en live intimkoncert, når vi fejrer Kvindernes Internationale Kampdag den 8. marts. Kwamie Liv er københavnsk-baseret dansk-zambiansk sangerinde og sangskriver fb.me/eTlgpwf2P #8marts2021

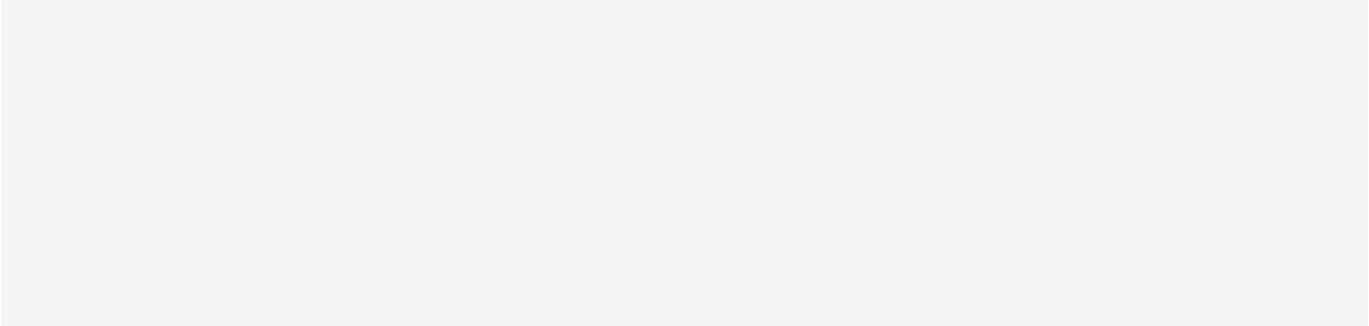
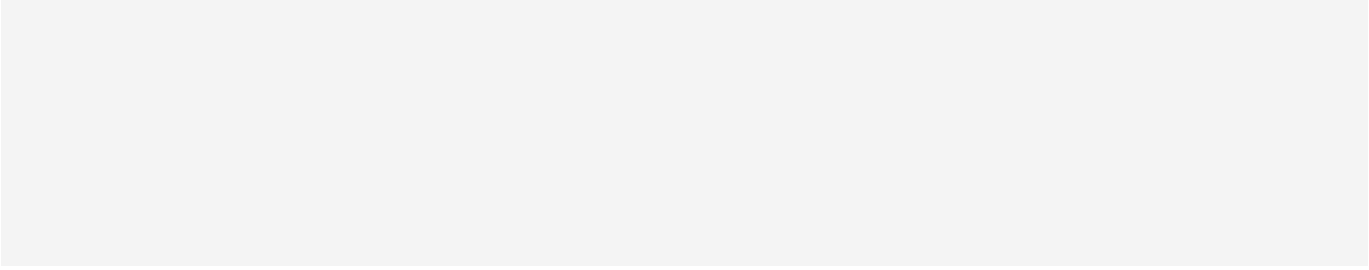

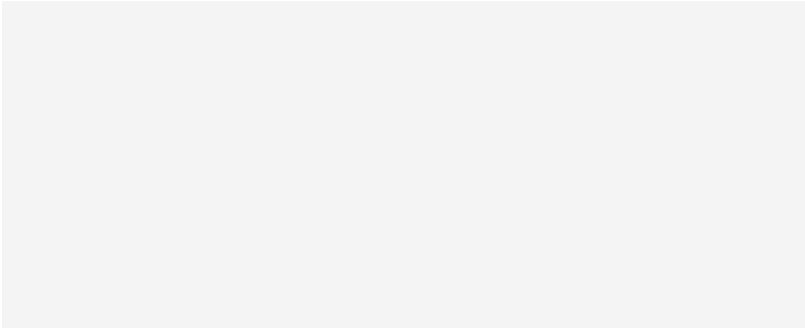
Indlejrt

Vis på Twitter

Tweets by KVINFO

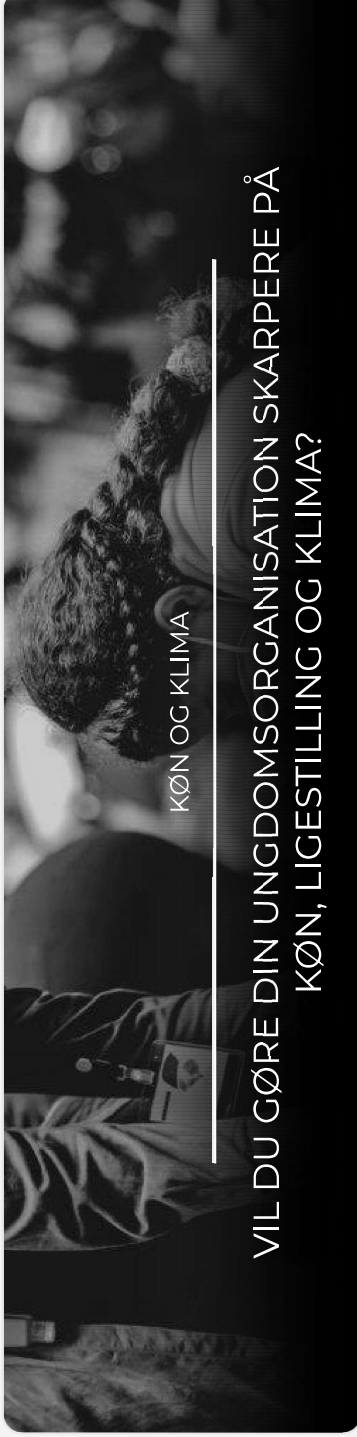

ARABISK FORÅR 10 ÅR

TUNISIEN GIV FORDELT MEN NILLER LIGESTILLINGEN

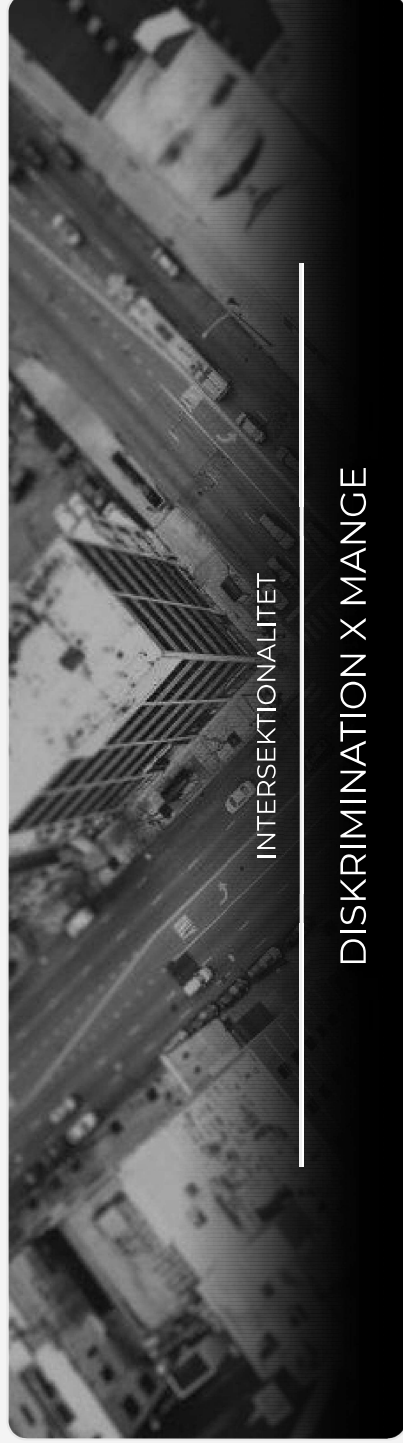
TUNESTEN GIK FORREST – MEN NU ER LIGESTILLINGEN
USIKKER

JOB I KVINFO

KOORDINATOR TIL MENTORNETVÆRK I TINGBJERG OG UTTERSLEVHUSE

INTERSEKTIONALITET

DISKRIMINATION X MANGE

MANDEDAG

”DET ER JO IKKE SÅDAN NOGET, MAN NORMALT FORTÆLLER”

NY LIGESTILLINGSMINISTER

MEGET MINDRE 'BLANDET LANDHANDEL'

MÆNDS #METOO

SEKSUEL CHIKANE RAMMER OGSÅ MÆND

OM KVINFO

MEDARBEJDERE

PRESSE

NYHEDSBREV

**KVINFO
KØN-VIDEN
INFORMATION
FORSKNING**

KVINFO

CHRISTIANS BRYGGE 3
1219 KØBENHAVN K

CVR.NR.: 12919247

EAN NR.: 5798009814371

TLF: 33 13 50 88

E-MAIL: KVINFO@KVINFO.DK

KVINFO er Danmarks videnscenter for køn, ligestilling og mangfoldighed og samlingsstedet for forskning, viden og information om den moderne ligestillingsdiskussion nationalt og internationalt.

kvinfo.dk - © Copyright 2018 All rights reserved.- Web by Rabotnik.coop

privatlivspolitik
cookies
